

PRIHVATNI PERIOD KOD NAKUPA TELADI ZA TOV

Nakup sisajuće teladi za tov u starosti od 8 do 10 sedmica interesantan je i sa fiziološkog stanovišta, jer potencira fiziološke procese, koji se kod normalnog teleta odvijaju baš u to vrijeme. To su procesi odbijanja od dojenja i transformacija teleta u odraslog preživaa. Kod tih razvojnih procesa dolazi maksimalno do izražaja nespecifični adaptacioni sistem, preko kojega živi organizam reagira na sve vanjske i unutrašnje podražaje različite prirode (stresori), koji djeluju na organizam intenzitetom, koji prelazi određeni stupanj podražaja.

Treba naglasiti, da je taj adaptacioni mehanizam, koji omogućuje organizmu da se prilagodi svojoj okolini, i sam u razvojnom stadiju u to doba. Radi toga se od takvog razvijajućeg adaptacionog mehanizma ne može očekivati da će uspješno izvršiti svoj zadatak, kao adaptacioni mehanizam odraslog - zrelog - organizma. Sposobnost adaptacije na novonastale životne prilike zavisiće, pored intenziteta stresora i konstitucionalnih faktora i o stupnju razvitka nespecifičnog adaptacionog mehanizma. Iz izloženoga proizlazi da će se mlađi, još nerazvijeniji organizam, teže adaptirati na novonastalu situaciju u poređenju s odraslim organizmom. Mnoge bolesti, koje se javljaju prvenstveno kod mladunčadi, posljedica su nedovoljne adaptacije.

Ovi katkada sudbonosni razvojni stadiji kod teladi nisu strogo međusobno odvojeni, već su uklopljeni jedan u drugoga, te se stjecajem okolnosti mogu vremenski podudarati, što se ne dešava rijetko baš kod nakupa, ako se vrši istodobno odbijanje od dojenja bez postepenog privikavanja na voluminoznu hranu i koncentrat. S obzirom na doba starosti otkupljene teladi nastupa period kada se ujedinjaju sve atake transporta i novog smještaja s prekidom sisanja ili napajanja, pa je zato prirodna pojava da se još nerazvijeni organizam ne može uspješno oduprijeti višestrukum teretu, iz čega rezultira pad obranbene sposobnosti organizma.

Zadatak je stočara da baš ova tri sudbonosna stadija kod nakupljene teladi što više odijeli, te da na taj način pomogne teletu da postepeno prebrodi ove objektivne poteškoće razvojnog perioda. Najveća je greška ako se u periodu adaptacije na transportne tegobe i na novu sredinu - koja često nije bezopasna s obzirom na koncentraciju teladi iz različitih uzgoja i različitog zdravstvenog stanja - sprovede naglo odbijanje od dojenja, ili se prestane naglo napajati s mlijekom, pa se prijeđe na ishranu koncentratima, odnosno voluminoznom hranom, koju može pravilno koristiti samo odrasli preživaa. Posljedice ovakvog postupka su poznate: prenapregnuti organizam, afektiran preko mogućih kliconoša, postaje žrtva svojih novih životnih uvjeta, zato što se organizam ne može adaptirati na podražaje najjednom više nastupajućih stresora. Obrana organizma kapitulira i on postaje sekundarno žrtva najvirulentnijih uzročnika bolesti.

Za uspješnu borbu protiv ove trostruke krize u životu teladi, stočar treba izraditi odgovarajući plan, prema kojemu će pomoći mladom organizmu da se izvuče iz ove kritične situacije.

Kao prva mjera dolazi organizacija karantene, koja neće biti samo mjesto za suzbijanje *zaraznih i parazitarnih bolesti* već i mjesto *rekonvalescencije* od transportnih poteškoća i mjesto *privikavanja* na nove uslove života. U karantenskom periodu telad treba dobivati mlijeko i treba se postepeno privikavati na calf-starter i voluminoznu hranu. Pod normalnim uslovima razvitka tele već od 15 dana starosti spontano traži voluminoznu hranu, jer se povećavaju i postepeno stupaju u funkciju predželuci, čime se stvaraju uslovi za probavu voluminozne hrane. Količina mlijeka trebala bi iznositi po grlu 5-6 litara mlijeka kroz

prvih 7 dana, a koja bi se kroz slijedećih 7 dana postepeno umanjivala i konačno potpuno zamijenila calf-starterom. U to doba treba dodavati u koncentrat antibiotike i vitamin B-12, čime se podiže efikasno otpornost organizma i izrazito se povećava sposobnost iskorištavanja hrane.

Kod otkupa treba računati i s pojavom da prodavalac na dan prodaje prehrani tele mlijekom u svrhu postizavanja veće otkupne cijene. Zbog toga se posljedične probavne smetnje trebaju promatrati kao »normalna« pojava.

Terenske prilike zahtijevaju, da se mlijeko za napajanje teladi prokuha i da se daje ugrijano na tjelesnu temperaturu preko boce sa dudom. Na taj se način mogu zadovoljiti u potpunosti zahtjevi higijene. Aplikacija mlijeka preko dudu ima još jednu prednost: najveći dio posisanog mlijeka ide direktno u sirište, što se ne dešava kad tele pije mlijeko iz kablčića. U posljednjem slučaju znatne količine mlijeka mogu otići u predželuce, gdje tada nastupa nepravilna probava mlijeka preko mikroorganizama predželudaca, koji se u to doba počinju naseljavati. Prilikom kuhanja propadaju termolabilni vitamini, a ostali se količinski umanjuju, pa je u tom periodu preporučljivo dati parenteralno vitamine A i D u obliku udarne doze, a ako to nije moguće treba primiješati dovoljne količine u calf-starter. U oba slučaja vitaminske zalihe preporučljivo je nadopuniti miješanjem pekarskog kvasca u hranu.

Razumljivo je, da će se u karanteni sprovesti tuberkulizacija teladi te pregledi na ektoparazite i endoparazite, jer svi uzročnici zaraznih i parazitarnih bolesti mogu potpuno onemogućiti adaptaciju teleta na nove životne uslove. Sve kliconoše i invadirana grla treba ukloniti u posebni odio karantene, a poslije toga sprovesti higijensko-terapeutske mjere, propisane za takve slučajeve.

Nakon pregleda i saniranja ovih prvih opasnosti, prelazimo na slijedeći period odbijanja teladi od mlijeka, koji se treba odvijati postepeno, računajući pri tom s činjenicom, da normalno razvijeno tele u starosti od 12 sedmica postaje fiziološki preživaa.

Zadnjem periodu razvitka tj. prelazu teleta kao životinje s jednostavnim želucem u preživaa, ne poklanja se dovoljno pažnje. Tek oteljeno tele, iako anatomski definirani preživaa, ne razlikuje se fiziološki od mladunčeta nepreživaa. Koncentracija krvnog šećera kod nioga se kreće od 90-110 mg %, dakle kao kod mladunčadi jednoželučanih domaćih sisavaca. Koncentracija hlapljivih masnih kiselina u krvi kreće se između 1 i 2 mg %, a ketonskih tvari do 1 mg %. U to vrijeme sirište i svi predželuci predstavljaju 1.36% do 1.38% ukupne tjelesne težine, a od toga na burag otpada samo 0.5%. U starosti od 8 sedmica na burag otpada već 1.4% tjelesne težine, dok se u starosti od 16 sedmica taj procenat povećava već na 2.1. Kod teleta, koje sisa, mlijeko dolazi direktno u sirište preko jednakovog žlijeba (*sulcus oesophagens*), koji se za vrijeme sisanja refleksno zatvara u cijev. Probava mlijeka kod sisajuće teladi započinje već u ustima, ali u većim razmjerima to se odvija u sirištu pod djelovanjem renina (*lab-ferment*), koji gruš mlijeko stvarajući kalcijev parakazeinat, veoma pogodan za encimatsku razgradnju bjelancevina.

U starosti od 12 sedmica predželuci su dovoljno razvijeni da vrše svoju probavnu funkciju. U to doba, kod teladi koja se drži odvojeno od odraslih preživaa, treba »čistepiti« mikropopulaciju, koja se sastoji iz specifičnih bakterija, gljivica i protozoa. Nedostatak mikropopulacije, ili njezin nepravilni sastav, izaziva kod teladi probavne smetnje i slabi prirast. U doba kad tele prelazi u funkcionalnog preživaa, postepeno mu se snižuje koncentracija krvnog šećera na 40-70 mg %, a isto tako postepeno raste koncentracija hlapljivih masnih kiselina na oko 10 mg %, te ketonskih tijela na oko 6%.

Iz ovoga prikaza je vidljivo, da se prelaz na fiziološku funkciju predželudaca vrši u zajednici sa značajnim promjenama unutar samoga organizma kao cjeline. U taj prelaz uključen je i adaptacioni mehanizam zbog prelaska na korištenje drugih energetskih sirovina na mjesto glukoze, te u tom periodu dobiva poseban značaj glukoneogenetski mehanizam, tj. sinteza glukoze iz neugljikohidratnih sirovina unutar organizma. Zbog aktivnosti mikropopulacije predželudaca, preživaci ne mogu koristiti dijetarnu glukozu u području predželudaca, a u području tankoga crijeva zbog slabe aktivnosti crijevne heksokinaze. Radi toga je podmirivanje energetskih potreba usmjereno na trošenje hlapivih masnih kiselina i ketonskih tijela.

Ako stočar podupre organizam teleta u ovim značajnim periodima razvitka, velika je vjerojatnost, da će ono dalje napredovati uz pravilnu ishranu i njegu, te da će predstavljati svrsishodni materijal bilo za tov, bilo za uzgoj. Ukoliko se unatoč toga javi oboljenje, ono neće biti od većeg značaja, jer će se pravovremenim registriranjem bolesti i odgovarajućim liječenjem poduprijeti borba već zrelog organizma preko adaptacionog mehanizma.

Kod prve pojave bolesti treba energično intervenirati. Prema današnjim otkupnim cijenama stoke isplati se u toj borbi upotrebiti i najskuplje antibiotike, jer svako prinudno klanje, ili čak gubitak u toku tova, predstavlja nena-

doknadivi gubitak. Kod toga treba imati na umu, da se tu misli na akutna oboljenja, dok se kronično bolesnu telad već od početka ne isplati liječiti, jer ona predstavlja potencijalnu opasnost za svoju okolinu (kliconoše).

Kao važan dio terapije, saniranja i buduće preventive u uzgoju ili tovu potrebno je utvrditi uzrok oboljenja, jer je sama terapija bez otkrivanja etioloških faktora iluzorna.

Među etiološke faktore bolesti teladi pored zaraza i invazivnih bolesti dolaze u prvi plan greške u ishrani: nehi-gijenska manipulacija mlijekom od momenta muže do napajanja, koje pod takvim uslovima postaje idealno gojište za razvoj i porast virulencije kako patogenih, tako i pod određenim uslovima i saprofitnih mikroorganizama. Nadalje dolaze deficitarni obroci. Nestašica mineralnih tvari, bjelančevina, voluminozne hrane ili vitamina uzrok je nastranom apetitu, koji se odražava u žderanju prostirke, lizanju stranih predmeta, pijenju stajske osoke itd.

Sa druge strane, loš smještaj teladi u stajama bez ikakve ili nedovoljne ventilacije, propuh, vlaga izazivaju često oboljenje dišnih organa, tako da se javljaju masovne bronhopneumonije. Preporuča se i hladan uzgoj teladi, s time da su teličnjaci sa tri strane zatvoreni i zaštićeni od vjetera, te da raspoložu s dovoljnim ispuštima koji se mogu prema potrebi pregrađivati.